

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

575 פסוק ויפלא תפלא שנה י"ט אילון 575
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482

הנושא: תפילה מועילה יותר מברכת מלאך

יתברך באימה וביראה תמיד - אינו עולה אצלו יתברך כלל כנגד שיחה אחת ותפילה אחת של בן אדם השפל הזה שבזה העולם".
הרי לנו כי מעלת תפילה יהודי חביבה אצל בורא עולם, יותר מאשר המלאכים, לכן בכוחו של יהודי בתפילתו לשנות את הטבע - דבר שאין המלאך יכול בברכתו.

בזה נבין מה שנאמר בפרשה כאשר יעקב אומר למלאך: "לא אשלחך כי אם ברכתני", היינו, מבקש יעקב את ברכתו של המלאך. עונה לו המלאך: "לא יעקב עוד יאמר שמך כי אם ישראל כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל". והיינו, המלאך אומר ליעקב, אתה אינך צריך את הברכה שלי, כי תפילת יהודי היא יותר גבוהה מברכה של מלאך.

אחר שנתבאר איזו מתנה נפלאה קיבלנו מאת בורא עולם היא ה"תפילה" אשר על ידה ניתן לשנות את הטבע. עלינו לנצל כראי את המתנה הנפלאה זו ולדעת איך להשתמש בה.

בספר חסידים (סימן תר"ב) מביא שבעה דברים המעכבים את התפילה, ונפרטם אחד לאחד.

זה לשונו: כתוב בספר התשובה של רב סעדיה גאון בשביל שבעה דברים אין תפלתו של אדם נשמעת ואין עתירתו מתקבלת, הראשון מיום שנחתם גזר דינם וראיה לדבר משה רבינו כיון שנגזר עליו שלא יכנס לארץ אף על פי שנתחנן לא נעתר פלול שלו כמו שנאמר "ואתחנן אל ה' בעת ההיא", וכך נענה לו "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה".

אלא שדבר זה עלול להביא את המתפלל לידי יאוש, שיעלה במחשבתו מה הצורך להשקיע כוחות נפש בתפילה, אם אין בידי לשנות את הגזירה.

אלא שאותה שאלה יש לשאול אצל משה רבינו אם נגזרה הגזירה שלא יכנס לארץ מדוע הקב"ה ממתין ורק לאחר 515 תפילות הוא אומר לו: "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה"?

מתרץ המגיד מדובנא בדרך משל, שני אנשים נכנסו לחנות למכר בגדים עם בנם הקטן לקנות עבורו בגד. האחד מדד זמן רב וחזר ומדד על מנת להתאים את מידות הבגד באופן מדויק לבנו. ואילו השני מדד במהירות, לקח את הבגד ועזב את החנות. שאלו את בעל החנות, מה הסיבה להבדל בין אופני המדידה של שני אנשים אלו?

פשוט, השיב בעל החנות. ללקוח הראשון זה 'בן יחיד' ולפיכך צריך להקפיד על המידות המדויקות של התאמת הבגד,

בפרשת וירא למדנו על המלאכים שבאים אל אברהם ובין הייתר מבטיחים לו "שוב אשוב אליך כעת חיה והנה בן לשרה אשתך", אלא שתגובתה של שרה מפתיעה מאוד: "ותצחק שרה בקרבה" וגו', וכבר דנו בזה המפרשים כיצד אותה צדקנית לא תאמין כי בכוחו יתברך לשנות את הטבע ולתת לה בן גם לעת זקנתה.

הספורנו ביאר בזה בדרך נפלאה, ויש בדבריו הקדושים חיצוק גדול במעלת כח התפילה של כל יחיד ויחיד שבכוחה להפוך מערכות הטבע.

ומבאר הספורנו, ששרה אמנו ע"ה חשבה בדעתה שדברי המלאך 'כעת חיה ולשרה בן' אינה אלא בתור ברכה שמברכה המלאך כדוגמת ברכת נביא בלבד, וכענין שמצינו אצל אלישע הנביא שברך את האשה השונמית (מלכים ב' ד', ט"ז) "ויאמר למועד הזה כעת חיה את חבבת בן", אך לא עלתה על דעתה של שרה שהמלאך בא בשליחות השי"ת לבשרה שתלד בן.

ועל כן צחקה שרה בקרבה, באמרה שלא יתכן ששינוי מערכת הטבע תהיה על ידי ברכת מלאך גרידא, והיתה בטוחה בדעתה כי נס גדול כזה של השבת ימי הבחורות לאשה זקנה, לא יתכן שיתקיים אלא בשני אופנים אלו: או שהשי"ת שהוא כל יכול, יצוה על כך בפרטית, או על ידי שימצא האדם חן בתפילתו, כלומר שהתפילה מסוגלת להפוך הטבע. וכיון שחשבה שהמלאך הדובר אליה אינו אלא כמברך מדעת עצמו ולא בשליחות השי"ת, על כן צחקה ולא האמינה, כי ברכת מלאך לא תתכן שתחולל נס גדול כמין זה.

ועל זה השיב לה הקב"ה: "ויאמר ה' אל אברהם למה זה צחקה שרה וגו' היפלא מה דבר". כלומר, שהמלאך לא אמר זאת בדרך של ברכה, אלא בישר בשמו של הקב"ה, ולא היתה כאן ברכת מלאך אלא שליחות השי"ת לבשר להם.

וז"ל הספורנו: 'ותצחק שרה'. שחשבה שהיה דבר המלאך ברכת נביא בלבד, כענין אלישע (מ"ב ד', ט"ז), לא נבואה ושליחות האל יתברך. וחשבה שלא יושג זה בזקנים בברכת שום נביא, כי אמנם להשיב הבחורות אחר הזקנה הרי הוא כתחיית המתים, שלא תהיה זולתי במצות האל פרטית. או בתפלה משגת חן מאתו. היפלא מה דבר'. שהמלאך לא אמר זה על צד ברכה, אבל דבר כמבשר בשמו.

נמצא כי תפילתו של האדם גבוהה ומועילה יותר מברכת המלאכים, ויבואר על פי דברי הרה"ק רבי נתן מברסלב ז"ע שכותב "כי כל העולמות עם כל עבודתם הגדולה שעובדים אותו

שאם לא יהא ראוי לו לא יוכל להשתמש בו. אבל הלקוח השני יש לו משפחה ברוכת ילדים, ולכן גם אם הבגד לא יתאים לילד זה, הוא יוכל להשתמש בו לילד אחר.

הוא הדבר לעניינינו, מטרת תקט"ו התפילות של משה רבנו היתה למען הדורות הבאים, שהרי שום תפילה אינה הולכת לריק. וכך דרשו רז"ל עה"פ "ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור". מהו "לאמור"? אמר רבי עזריה: לאמור לדורות שיהיו מתפללין בשעת הצרה, שהרי משה אף על פי שנאמר לו: "לא תעבור את הירדן הזה", התחיל מתחנן (דברים רבה ב, ו).

וגם אצל אברהם. ידע הקב"ה שאברהם יפציר ויעתיר בתפילה, ואף ידע שכבר נגזרה גזירה ותפילתו לא תועיל לגזירה זו. אך בהיות ויהיו לאברהם אבינו דורות אחריו של רבבות אלפי ישראל, לכן ראוי שיתפלל, שכן גם אם לא תועיל תפלתו בזה הרי היא תועיל לדור אחר, לאחד מבניו אחריו.

כיוצא בזה מפרש הבעש"ט הקדוש את דברי חז"ל (ברכות ו.) הקוראים ל'תפילה' 'דברים העומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלים בהם'. ויש להבין, מה ענין הזלזול? ומה משמעות הלשון 'עומדים ברומו של עולם'?

אלא הכוונה לאותם המזלזלים בכח התפילה מרוב שברון לב ונפילת רוח באמרם: הרבה תפילות התפללנו ולא נענינו, ומה תועלת לנו בהם? אולם, באמת אין תפילה שהולכת לשוא, אנחה של יהודי אינה נאבדת לריק ח"ו הדמעות אינן לבטלה, ואף כאשר שערי שמים נעולים - נשארת התפילה לעמוד 'ברומו של עולם' וממתנת לשעת רצון, וכאשר נפתחים שערי רחמים עולות כל התפילות לרצון ומתגלגלים לפני אדון כל.

וידוע מה שפירשו המגידיים על מה שאנו מבקשים בברכת על הצדיקים: 'ותן שכר טוב לכל הבוטחים בשמך באמת', דלכאורה צריך עיון מדוע צריכים הצדיקים שאנו נתפלל עבורם, והלוא הצדיקים הם במעלה יתירה של הבוטחים בשמך שאין למעלה מזה, ומה ראו אנשי כנסת הגדולה לקבוע תפילה עבורם.

אמנם ביארו שאכן מעלת הצדיקים הבוטחים בהש"ת בכל עת יתירה היא עד מאוד, ואין לנו השגה במדריגתם, אך מכל מקום מחמת רוב בטחונם בהש"ת, חסרה אצלם חלק התפילה והתחנונים, וכיון שאי אפשר בלא התפילה על כן תקנו חז"ל שכלל ישראל יתפללו בעבורם שיתן הש"ת שכר טוב לכל הבוטחים בשמו באמת, כי מעלת התפילה יתירה וחביבה לפניו יתברך, ואף שמעלת הבטחון יתירה עד מאוד בכל זאת אי אפשר שתתקיים בלא שיצורף אליה התפילה.

ממשיך בספר חסידים: והשנית, המתפלל בלא כוונת הלב אין תפלתו נשמעת, כמו שכתוב (תהלים ע"ה, ל"ו) 'ויפתוהו בפייהם ולבם לא נכון עמו'. ע"כ.

ולכאורה מצינו בזה סתירה שהרי בתפילה אנו אומרים: "כי אתה שומע תפילת כל פה", היינו רק פה ללא צירוף הלב (עי' תענית ח. שהגמרא מחלקת בין תפילת יחיד לתפילה בציבור)?

אלא שגילה לנו הזוה"ק (פרשת פקודי), שיש רקיע בשמים הנקרא "פסולי המוקדשים" וכל תפילה שאינה בכוונה נכנסת לאותו מקום ונשמרת שם, עד שזוכה להתפלל כראוי ובכוונה ואז אותה תפילה בכוונה משמשת כ"קטר" ולוקחת עמה את כל התפילות ומעלה אותם לפני כסא הכבוד.

נמצא כי הקב"ה שומע גם תפילת כל פה ללא כוונת הלב, רק בתנאי שהצטרפה אליה תפילה בכוונת הלב.

ממשיך הספר חסידים: והשלישית, השונא את התורה ואינו מקשיב לדברי תורה, אין תפלתו נשמעת וכן כתיב (משלי כ"ח, ט) "מסיר אזנו משמוע תורה, גם תפלתו תועבה". והרביעית, מי שאינו משיב לדברי העני ואוטים אזנו מזעקתו, גם הוא יקרא ולא יענה. והחמישית, מי שעושק וגוזל ואוכל את האסור לו, אין תפילתו נשמעת, כמו שכתוב (מיכה ג', ג' - ד') "ואשר אכלו שאר עמי וגו' אז יזעקו אל ה' ולא יענה אותם". והששי, המתפלל בלא נקיות וטהרה אין תפלתו נשמעת, כמו שכתוב (ישעי' א' ט"ו) "גם

כי תרבו תפלה אינני שומע ידכם דמים מלאו". והשביעי, אשר גברו עונותיו עצמו משובותיו והוא מתפלל בלי עשות תשובה, אין תפילתו נשמעת, וכו'.

כהוכחה לדברי ה'ספר חסידים' כי תנאי לקבלת התפילה, היא תפילה מעומק הלב. יש ללמוד מחנה אמא של שמואל הנביא, שנאמר אצלה: "ויאמר לה אלקנה אישה חנה למה תבכי ולמה לא תאכלי ולמה ירע לבבך הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים, ותקם חנה אחרי אכלה בשלה ואחרי שתה ועלי הכהן ישב על הכסף על מזוזת היכל ה'. והיא מרת נפש ותתפלל על ה' וכלה תבכה".

שואל המלבי"ם, מדוע לא קמה חנה עד הנה להתפלל רק זה עתה הפעם הראשונה?

ומבאר המלבי"ם דעד עתה סמכה על תפלת בעלה שהיה צדיק, ועתה שראתה שהוא מתיימש מן הרחמים [שהרי שמעה אותו אומר לה ואנכי טוב לך מעשרה בנים] התעוררה להתפלל בעצמה.

ואז התקבצו שלשה דברים עוזרים כדי שתתקבל תפלתה לרצון: [א] שהיא עצמה היתה מרת נפש, וה' שומע תפלת נשברי לב. [ב] ותתפלל על ה', שהתפללה בכוונה שלימה על ה' לבדו. [ג] ובכה תבכה, ושערי דמעה לא ננעלו לעולם (ברכות לב:).

כמו שמצינו ברמב"ן על הפסוק בפרשת משפטים "כל אלמנה ויתום לא תענון ... כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו", ובפשוטו של מקרא נראה הטעם היות והם מסכנים ולכן שמוע אשמע צעקתו, אך הרמב"ן שם כותב הטעם כי כל אלה אינם בוטחים בנפשם ועלי יבטחו, כי אתה לוחץ אותו מפני שאין לו מושיע מידך והנה הוא נעזר יותר מכל אדם, כי שאר האנשים יטרחו אחר מושיעים שיושיעו ואחרי עוזרים לנקום נקמתם וכו' וזה בצעקתו בלבד נושע בה'. עכ"ל.

אברך משיבת פונביז' הזמין את מרן הרב שך זצ"ל לברית, המנהג היה אצל כל האברכים שהזמינו את הרב שך לברית שהוא מכובד להיות סנדק, והנה בשעת הברית מילה הגיע בעל הקהילות יעקב והוא התכבד בסנדקאות, ואילו הרב שך בברכות, לאחר הברית ניגש הרב שך לאבי הבן ושאל אותו מה הקשר של הסטייפלר זצ"ל לברית, וענה לו האברך שכבר הרבה שנים שהוא ציפה לזרע של קיימא אך ללא הועיל, וכאשר נכנס לסטייפלר לבקש ברכה, תוך תשעה חודשים נולד לו בן זכר, הרב שך היה מאוד מופעם מהסיפור, וניגש לסטייפלר ושאל אותו האם הוא "בעל מופת"? ענה לו הסטייפלר ממש לא, אלא שהאברך הגיע אלי בשברון לב לבקש ברכה, ומיד שיצא התפללתי מקירות ליבי לרבש"ע שיפקוד אותו והתפילות לא שבו ריקם.

בתהלים מזמור ק"ז בו נזכר ארבעה שחייבים להודות: יורדי הים, חבוש שיצא מבית האסורים, חולה שהתרפא והולכי מדברות. ומבאר האבן עזרא (שם פסוק ט"ט) שכל אלו לא מועילה אצלם השתדלות כיון שכבר הגיעו לשערי מות ואז הם צועקים אל ה'.

אבל עדיין יש להתבונן שפעמיים הלשון היא "ויזעקו" ופעמיים הלשון היא "ויצעקו", וכותב המלבי"ם (שם פסוק ו') שבמדבר ובים אמר "ויצעקו" ואילו בחולה ובבית האסורים אמר "ויזעקו", ש'צעקה' גדולה מ'זעקה' ולכן גם אמר בויצעקו "ויצילם" ואילו בויזעקו אמר "ויושיעם" כי הצלה גדולה מישועה.

אך עדיין צריך טעם לדבר, למה במדבר ובים אמר "ויצעקו" שהיא גדולה מאשר "ויזעקו" של חולה ובית האסורים?

אלא שכאשר אדם חולה ל"ע הוא סומך בתחילה על הרופא ועל התרופות, וכשהוא בבית האסורים הוא סומך על השתדלנים, וממילא התפילה אינה מעומק קירות ליבו ולכן היא רק בבחינת "זעקה", אבל כאשר הוא במדבר או בים, שם אין לו על מי להשליך יתו, ואז הוא פונה ישירות אל ה' ואז הלשון היא "ויצעקו". ואז זוכים ל'ויצילם' להצלה הגדולה מישועה.